

Revista *de* MENORCA

Publicació de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó



Tom 89
(2005/2006)

Portada: Josep Bagur

Publicació editada per l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó,
amb la col·laboració de l'IME (Institut Menorquí d'Estudis).

Director honorari: Francesc Hernández Sanz (Maó, 1863-1949)
Consell de Direcció: Juan Hernández Andreu, president de l'Ateneu;
Catalina Seguí de Vidal, secretària; Guillem Sintes Espasa, tresorer.
Directors: Juan Hernández Andreu (Ateneu) i Josefina Salord Ripoll (IME)
Consell de Redacció: per l'Ateneu, José Antonio Fayas, Margarita Orfila,
Margarita Ballester i Cristina Andreu. Per l'IME: Miquel Àngel Limón Pons,
Josep M. Vidal, Rafael Triay i Antoni López.

Subscripcions, venda i intercanvi: Ateneu de Maó. Rovellada de Dalt, 25
07703 Maó (Menorca). Tel. 971.36.05.53
A/e: ateneu@ateneumao.org

Institut Menorquí d'Estudis
Camí des Castell, 28
07702 Maó (Menorca). Tel. 971.35.15.00
A/e: edicions.ime@cime.es

ISSN: 0211-4550 - Dipòsit legal: ME-31/1958

Imprimeix: Editorial Menorca, SA - Cap de Cavalleria, 5. Polígon Industrial de Maó

Sumari

Joan Hernández Andreu

*Presentació del número monogràfic de la Revista de Menorca
dedicat a la commemoració del centenari de l'Ateneu de Maó*

9

Parlaments

Catalina Seguí de Vidal

*Cent anys de cultura. Ateneu Científic, Literari
i Artístic de Maó (1905-2005)*

17

Conferències del cicle "100 anys de..."

Francesca Lladó Pol

Cent anys de pintura: del primitivisme a l'alteritat

59

Juan Hernández Andreu

Cien años de economía de Menorca

73

Margarita Orfila Pons

*Menorca, cien años de arqueología. De los pioneros
a la arqueometría*

87

Joan F. López Casasnovas

Cent anys de literatura menorquina

123

Gabriel Julià Seguí

Cent anys de música a Menorca

163

Francisco Fornals Villalonga

Los militares en los cien años del Ateneo de Mahón

189

Miquel Àngel Llauguer Llull

Cent anys d'obres públiques a Menorca.

Les infraestructures del transport

203

Pedro Ballester	
<i>Cien años del sector lácteo en Menorca</i>	231
Jornades sobre l'Ateneu de Maó i la cultura del nou-cents (1905-1939)6-7 juliol 2006	
Miquel Àngel Casanovas Camps	
<i>La historiografia menorquina del primer terç del segle XIX</i>	253
Xavier Motilla Salas	
<i>L'Ateneu de Maó i l'educació fora de l'escola a la primeria del segle XX</i>	273
Josep Miquel Vidal	
<i>La ciència a l'Ateneu de Maó, des dels seus orígens fins a la guerra civil</i>	303
Josep M. Quintana	
<i>El dret</i>	367
Josefina Salord Ripoll	
<i>La literatura: difusió, creació i Patrimoni</i>	375
Juan Hernández Andreu	
<i>Extensió Universitària i economia maonesa a la primeria del segle XX</i>	393
Miquel Àngel Limón Pons	
<i>La Revista de Menorca, unes consideracions hemerogràfiques</i>	407

Presentació

Presentació del número monogràfic de la Revista de Menorca dedicat a la commemoració del centenari de l'Ateneu de Maó

Juan Hernández Andreu
President 2002-2006

És un honor escriure la presentació d'aquest número de la *Revista de Menorca* dedicat a commemorar el centenari del nostre Ateneu a través de les transcripcions i de la memòria dels actes d'homenatge, protocol·laris i acadèmics, que durant l'any 2005 vam tenir el goig de rendir a l'Ateneu de Maó, institució cultural veterana i de relació social. En primer lloc, em referiré als guardons que va rebre l'Ateneu en aquest any històric: medalles d'or i distinció del *Diari de Menorca*; després, em referiré a les celebracions de l'esdeveniment, a la que va tenir lloc al Teatre Principal i a les altres tres de caire acadèmic: una conferència i dos cicles de contingut cultural.

Vagi per endavant el meu agraïment a l'actual president, el meu bon amic José Antonio Fayas Janer, i a tots els membres de l'actual equip de govern. També rendesc reconeixement a tots els membres de la que va ser la meua junta de govern, 2002-2006, la que va tenir el gran honor d'organitzar i portar a terme, pens que amb tota la dignitat i el decor de què vam ser capaços, els actes de la celebració del centenari de l'Ateneu. El meu reconeixement és per a tots, però particularment per a la secretària general, Catalina Seguí de Vidal, i per al tresorer Guillermo Sintés Espasa, que van saber estar a peu d'obra, donant-me suport generós. Per descomptat, el meu agraïment es fa extensiu al personal de la casa i, com no pot ser d'altra manera, a la meua esposa Begoña que, unes vegades present i d'altres a distància, va saber animar-me en aquest camí. Camí en el qual em vaig veure gustosament immers en virtut dels bons oficis del meu predecessor en el càrrec, el meu amic Pedro Jaime



Medalla d'Or Ajuntament Maó.
05-09-05

Bosch Barber, qui un dia em va fer la “proposició deshonest” de ser president de l’Ateneu. Proposició que després seria presentada i aprovada pel ple de l’Ateneu. Passat el temps, des d’aquestes pàgines, li agraeisc un cop més la seva gentilesa en haver pensat en mi per ocupar el càrrec. Van ser quatre anys magnífics de la meua vida, que record amb afecte, i en els quals vaig ser deutor de Pedro J., dels vocals i dels socis en general. Vull recordar també els que ens van deixar abans d’hora: Guillermo de Olives Pons, qui fa molts d’anys em va convidar a ser soci de l’Ateneu —i avui tenim un premi Ateneu que duu el seu nom, gràcies a la seva vídua, Dolores

Olivares d’Angelo i als seus fills. Gràcies.

L’Ateneu, durant el seu centenari, va rebre de les principals institucions polítiques i socials els guardons més preats que s’ofereixen a l’illa, amb admiració i afecte desbordant. L’entrega de la Medalla d’Or de la ciutat de Maó que, com a president, vaig tenir l’honor de rebre de mans del senyor alcalde, Arturo Bagur Mercadal, sent padrí el meu bon amic el president de l’Ateneu de Sevilla, Enrique Barrero González, va ser un acte especialment entranyable. L’alcalde, en el seu discurs, va manifestar un gran afecte cap a l’Ateneu i cap a tot el que representa la seva història secular al servei dels maonesos, per la seva inversió de capital social i cultural. Ángeles Hernández Gómez va llegir l’acta de l’acord unànime del ple del Consell Municipal de concedir a l’Ateneu aquest guardó. La intervenció del president sevillà també va ser molt encertada, i va despertar gran interès entre la important colònia andalusa de la ciutat. La Medalla de Maó constitueix el símbol del màxim agraïment del poble maonès al motor de cultura universal i menorquina que va ser i continuarà sent l’Ateneu. Va ser un acte amb molta concurrència, però íntim alhora, com he dit, entranyable. Arturo Bagur va estar entregat i eloqüent. Li ho agraeisc en nom de l’Ateneu, a ell i a tot l’equip de regidors, a tots.

El segon reconeixement que va rebre l’Ateneu va venir del ple del Consell Insular de Menorca, amb la presidenta Joana Barceló Martí al capdavant, que



Medalla d'Or CIME. 04-06-05

va entregar a l’Ateneu la Medalla d’Or, màxima distinció que atorga la primera institució menorquina. L’acte va ser multitudinari, i va tenir la presència dels presidents anteriors, senyors Josep Maria Quintana Petrus, Francisco Tutzó Bennasar i Pedro Jaime Bosch Barber, i de la Junta Directiva de l’Ateneu. Joana Barceló en les seves paraules va expressar la gran transcendència que va tenir l’Ateneu en la forja cultural de Menorca durant el segle XX, cosa que anima per afrontar els reptes del segle XXI amb renovats afanys de fer camí en caminar seguint el sender dels nostres avantpassats, però donant les respostes que exigeix la societat de la globalització, tan necessitada de solidaritat i de grandesa d’esperit, al servei de la cultura i de l’humanisme.

El darrer reconeixement a l’Ateneu va tenir lloc durant la festa de celebració de Sant Antoni, i anà a càrrec del Consell d’Administració del diari *Menorca*, que va nomenar l’Ateneu entitat cultural de l’any 2005. La bona relació entre el diari i la institució cultural ve des de la fundació de la principal gasetta insular. En el futur, per historiar l’Ateneu i la cultura menorquina caldrà considerar el diari *Menorca* com una de les principals fonts primàries d’investigació.

En el sopar de celebració hi van ser presents el bisbe de Menorca, Joan Piris Frigola, i el president del Govern Balear, Jaume Matas Palou, a més de la resta d'autoritats menorquines.

L'apoteosi final, com de costum, va tenir lloc al Teatre Principal, on l'Ateneu va correspondre al poble de Maó i a tots els menorquins oferint-los una vetllada de regals, de conferències i de teatre, que va acabar amb un pastís de Las Delicias i copes de cava. Van estar representades o presents totes les autoritats de l'illa i les representacions institucionals. Agraesc aquí la presència també a l'acte de la presidenta del Cercle Artístic, Esperança Pons Mesquida. Els principals destinataris de la festa van ser els familiars descendents dels socis fundadors. Va prendre la paraula, en nom d'ells, Javier Hernández Montesinos, que va evocar la figura del seu avi, el senyor Francesc Hernández Sanz. Va parlar també Pedro Ballester Crespo, descendent del senyor Pere Ballester Pons. Els membres de la Junta vam obsequiar els familiars dels fundadors amb una medalla i un afectuós record. Va haver-hi un discurs de Josep Maria Quintana, en nom de tots els presidents de l'Ateneu presents a l'acte, i un de meu, que es publica en aquest número de la *Revista de Menorca*. La representació teatral va ser de caire clàssic, d'acord amb les característiques de la celebració i va anar a càrrec del grup de teatre de l'Ateneu. Fou molt aplaudida. Des d'aquí agraesc als actors, amb Juan Cubas Cremades al capdavant d'ells, la seva paciència en haver hagut d'esperar la seva entrada en escena més del que estava previst. D'aquest acte l'Ateneu en va sortir rejuenit i en condicions de liderar uns altres cent anys de cultura a Menorca.

Es produïren altres tres esdeveniments que són destacables, tots ells de contingut essencialment acadèmic. Un li devem a la Cambra de Comerç i Indústria de Menorca, que amb ocasió de complir també el seu centenari va voler deixar constància que la seva fundació institucional es va fer a l'Ateneu i que fou a càrrec dels primers ateneïstes, de manera que gentilment ens va oferir una conferència impartida al nostre centre amb el títol: "La importancia de la protección de nuestros datos personales, derechos y sanciones", a càrrec del senyor Luis Miguel Blanco Veítez. Va ser ocasió per estrènyer llaços entre ambdues institucions germanes, tan determinants per al curs econòmic i cultural de l'illa. Un altre esdeveniment va provenir de la iniciativa

de l'Institut Menorquí d'Estudis, amb Josefina Salord Ripoll i Josep Miquel Vidal Hernández al capdavant, consistent en un consciencios i rigorós cicle cultural dedicat a analitzar l'abast de l'Ateneu en el seu entorn des de distints enfocaments. El cicle es va titular "L'Ateneu de Maó i la cultura del nou-cents (1905-1939)", i va tenir lloc els dies 6 i 7 de juliol de 2006. Hi intervingueren Miquel Àngel Casanovas Camps, Xavier Motilla Salas, Josep Miquel Vidal Hernández, Josep Maria Quintana Petrus, Josefina Salord Ripoll, Juan Hernández Andreu i Miquel Àngel Limón Pons. Finalment, l'actual equip de govern de l'Ateneu va oferir un altre cicle cultural, genuí, titulat "Cent anys de...", que va despertar la curiositat dels sempre atents i receptius ateneïstes. El cicle va durar mesos i en ell intervingueren successivament els conferencians següents: Francesca Lladó Pol, Juan Hernández Andreu, Margarita Orfila Pons, Joan F. López Casanovas, Miguel Á. García Fernández, Gabriel Julià Seguí, Francisco Fornals Villalonga, Miquel Àngel Llauger Llull i Pedro Ballester Crespo.

Aquest número de la Revista de Menorca, commemoratiu del centenari de l'Ateneu i en el qual es transcriuen conferències i celebracions oportunes del gran esdeveniment, serà un referent històric de gran importància per a un dia poder historiar la institució, i serà exponent de com la societat maonesa va ser capaç de prodigar afecte i respecte cap als fundadors de l'Ateneu, així com a tots aquells que van continuar la seva obra cultural i social. Serveixin aquestes notes meves de presentació per situar el contingut d'aquesta edició de conferències i de discursos com a homenatge a l'Ateneu. Crec "haver complert" aquesta fita, valgui l'expressió. La Junta de Govern de l'Ateneu que vaig presidir va tenir l'honor d'organitzar i celebrar el centenari de la fundació de l'entitat, i don fe que hi va posar tot l'esment per fer-ho amb la major dignitat possible, almenys ho intentarem. Veig amb satisfacció que l'Ateneu segueix el seu propi i provat camí, que és en bones mans. Gràcies.